

Εμπόριο - διανομή - καταναλωτές

Από την πλευρά του Έλληνα καταναλωτή

Ιωάννης Γ. Ζαχάρωφ

Ιατρός – αντιπρ. ΙΝ.ΚΑ. Μακεδονίας
μέλος Ε.-Ε. της Γ. Ομ. Κατ. Ελλ. (ΓΟΚΕ)

Το θέμα του συνεδρίου είναι πλατύ. Εφ' όσον μάλιστα στην “ανταλλαγή αγαθών” περιληφθεί και ο τομέας των υπηρεσιών τότε αναφερόμαστε στο μεγαλύτερο τμήμα διαχρονικά, της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αναπόφευκτα λοιπόν θα θίξουμε συνοπτικά και μάλλον επιγραμματικά ορισμένες όψεις, που έχουν να κάνουν με τις “γενικές αρχές του εμπορίου” και τους όρους “προστασίας του καταναλωτή”, ενός όρου που περιλαμβάνει όλους τους συνέδρους και έχει μάλλον ηθικοπλαστική σημασία.

Όμως η εισήγηση θα έμεινε στα γνωστά πλαίσια των γενικόλογων διαπιστώσεων και αφορισμών που “προστατεύουν” τον ομιλητή από κακοτοπιές, εφ' όσον δεν αναφερθούμε σε πραγματικά δεδομένα όπως: **τις ιδιαιτερότητες του τόπου όπου διεξάγεται το εμπόριο** (Ελλάδα – Βαλκάνια – Ευρωπαϊκή Ένωση κυρίως), **την σημασία της Ε.Ε. ως υπερεθνικού συστήματος ανταλλαγής αγαθών και πλαισίου δραστηριότητας, τις σχέσεις παραγωγού / καταναλωτή.**

Θα διαιρέσω λοιπόν την εισήγησή μου σε 5 ενότητες:

Ι. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Από τον χρόνο εμφάνισης των ανταλλαγών αγαθών, με άλλα λόγια ύπαρξης του εμπορίου, τα στοιχεία της σχέσης “παραγωγός – έμπορος” και “χρήστης – καταναλωτής” παραμένουν αναλλοίωτα, όπως μαρτυρούν οι ιστορικές πηγές. Τα στοιχεία αυτά υπάγονται σε τρεις ενότητες:

- α) **Την πρόθεση επιλογής** για ανταλλάξιμα αγαθά, με ή χωρίς την παρεμβολή του χρήματος
- β) **Τους όρους υπό τους οποίους** εκφράζεται η πρόθεση ή απλούστερα “διενεργείται η αγορά”
- γ) **Την εγγύηση ποιότητας του προϊόντος** (ή

προϊόντα) προς ικανοποίηση των αναγκών του καταναλωτή / χρήστη.

Οι τρεις αυτές ενότητες συνδέονται και διαχέονται μεταξύ τους.

Τούτο γίνεται κατανοητό από την ανάλυσή τους στα στοιχεία που τις συνιστούν, όπως φαίνεται από τα “ερωτήματα” που τις απαρτίζουν και τις “απαντήσεις” που τις δίνουν υπόσταση. Και συγκεκριμένα:

α) **Η πρόθεση επιλογής** προκύπτει από “πραγματική ανάγκη” ή είναι “καθοδηγούμενη”; Εδώ υπεισέρχεται η “διαφήμιση” η οποία δεν περιορίζεται στην γνωστοποίηση ιδιοτήτων του προϊόντος που είναι βιοτικά απαραίτητα αλλά που έχουν σχέση και με την κοινωνική αποδοχή, την “ευχαρίστηση” ή την διαφήμιση ανταγωνιστικών προϊόντων.

β) Εφ' όσον προκαλείται η πρόθεση αγοράς με πραγματικές ή προκλητές επιθυμίες ποιές “εναλλακτικές προτάσεις” παρουσιάζονται και πώς; Ακόμη:

- η “τιμή του προϊόντος” είναι εφικτή για τον αγοραστή και πως διαμορφώνονται τα στοιχεία του κόστους και του κέρδους;
- τα συγκεκριμένα προϊόντα μπορούν να διατεθούν στον χρόνο και τον τόπο που επιλέγει ο αγοραστής, μ' άλλα λόγια ποιά είναι η διαδικασία “διανομής” και διαθεσιμότητάς τους; Επηρεάζει η διανομή ή η διαδικασία διαθεσιμότητάς τους την “ποιότητα των προϊόντων”;
- γ) Η εγγύηση της ποιότητας των προϊόντων συνεπάγεται:
 - ορισμένες προδιαγραφές ποιότητας σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του προϊόντος
 - έλεγχο των προδιαγραφών για την τήρησή τους

- επαρκείς ποσότητες του προϊόντος της συγκεκριμένης ποιότητας

II. ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΥΠΙΕΣ

α) Η Ελλάδα, ως τόπος παραγωγής και κατάλυσης προϊόντων έχει σαφείς ιδιοτυπίες συγκριτικά με τις περισσότερες χώρες της Ε.Ε., ιδιοτυπίες που δεν είναι άσχετες, καθόλου μάλιστα, με τη γενικότερη δυσκολία προσαρμογής στους όρους της “Κοινής Αγοράς”, όπως περιγράφονται και στο πρόσφατο βιβλίο – εισήγηση του επιτρόπου M. Monti “The single market and tomorrow’s Europe”. Τις παραθέτω επιγραμματικά:

- **Γεωγραφική θέση:** Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ε.Ε. που συνορεύει άμεσα με χώρα διαφορετικής πολιτισμικής / θρησκευτικής παράδοσης. Παρά τον “κοσμικό χαρακτήρα” της Τουρκίας και την τελωνειακή σύνδεσή της με την Ε.Ε. υπάρχουν σημαντικές διαφορές συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες που συνορεύουν και δέχονται την επίδραση της Ε.Ε. Η Ελλάδα βρίσκεται στο όριο τριών ηπείρων.
- **Εδαφολογικές ιδιαιτερότητες:** Εκτός ίσως από την Ιταλία και τις Σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία, Φιλανδία) η Ελλάδα έχει τελειώς ιδιαίτερα εδαφολογικά στοιχεία: Βαθύτατο διαμελισμό των ακτών, πληθώρα από νησιά, μεγάλες υψομετρικές διαφορές, υψηλή σεισμικότητα.
- **Χωροταξική κατανομή του πληθυσμού:** Τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνας / Πειραιά και Θεσσαλονίκης συγκεντρώνουν στα 4,9% του εθνικού εδάφους τα 65% των κατοίκων. Η σχέση αυτή είναι τριτοκοσμικού τύπου με ό,τι συνεπάγεται αυτό.
- **Επάρκεια της τεχνικής υποδομής:** Η χώρα μας υστερεί σημαντικά σε συγκοινωνιακή υποδομή, λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ. Στο μέτρο που η υποδομή αυτή υποστηρίζει μια σωστή τουριστική πολιτική (αν υπάρχει), μια ταχεία και απρόσκοπη μετακίνηση προϊόντων, μια έγκαιρη διανομή τους, οι επιπτώσεις στον καταναλωτή είναι άμεσες. Μολονότι λ.χ. οι σιδηρόδρομοι, για τα ελληνικά δεδομένα θα αποτελούσαν μια “άριστη λύση” στις μεταφορές, λόγω διαφορετικών σκοπιμοτήτων – συνήθως πελατειακής εξυπηρέτησης – παραμελήθηκαν επί 70ετία και πλέον.
- **Συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα:** Η “Αθήνα”, ως διοικητικό κέντρο, συγκεντρώνει άνω του 80% των διοικητικών υπηρεσιών και εξουσιών, με ανάλογη εισροή και διαχείριση πόρων. Υπάρχει σαφής απροθυμία εκχώρησης αρμοδιοτήτων και παραχώρησης των “ιδίων πόρων” στην περιφέρεια, με αποτέλεσμα να είναι πρακτικά αδύνατος οποιοσδήποτε προγραμματισμός της παραγωγής και διάθεσης προϊόντων. Με το δεδομένο της απόστασης της Ελλάδος από το “κέντρο” της Ε.Ε., την υπάρχουσα συγκοινωνιακή υποδομή, τους χώρους παραγωγής πρωτογενών ή μεταποιημένων προϊόντων είναι εξαιρετικά δύσκολη η προσπέλαση στα κέντρα πώλησης (και φυσικά διανομής). Η Αθήνα βρίσκεται εγγύτερα προς τις Βρυξέλλες ή το Στρασβούργο απ’ ό,τι προς το Διδυμότειχο ή τη Φλώρινα.
- **Μεγάλη συμμετοχή του κράτους στην παραγωγή του ΑΕΠ:** Έμμεσα ή άμεσα το ελληνικό κράτος συμμετέχει με ποσοστό άνω του 65% στην διαμόρφωση του ΑΕΠ (Α.Χ. Παπανδρόπουλος). Εκτός των ΔΕΚΟ και των μεγάλων πιστωτικών και ασφαλιστικών οργανισμών που ανήκουν στο κράτος, οι “πελατειακές εξυπηρετήσεις” κάθε είδους στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό και επιβαρύνουν το κόστος των προϊόντων.
- **Προς το σκοπό διασφάλισης της συνέχισης του πελατειακού συστήματος** επιχειρείται ποικιλότητα η χειραγώγηση των καταναλωτών, η υποκατάσταση των μη κυβερνητικών οργανισμών από άτομα ή ομάδες που συνδέονται οπωσδήποτε με σχέσεις εξάρτησης – οεισδήποτε – από το δημόσιο τομέα και τον τομέα της πολιτικής εξουσίας. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί ν’ αναφερθεί το φορολογικό σύστημα, η άνθιση της “παραοικονομίας”, η ατροφία και η διάλυση συνεταιριστικών οργανώσεων παραγωγών – καταναλωτών κ.λπ.
- **Πολιτισμικές ιδιαιτερότητες:** Η Ελλάδα – όπως και οι Βαλκανικές χώρες – είναι η μόνη χώρα που διατέλεσε υπό οθωμανική κατοχή. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα σοβαρές πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, όπως και την πολιτιστική ώσμωση από το γειτονικό / γεωγραφικό / πολιτιστικό χώρο. Επιπλέον κατά το χρόνο διαμόρφωσης του “αστικού κράτους” στην Ευρώπη (τα τελευταία 400 χρόνια και ιδιαίτερα μετά τη συνθήκη της Βεσφαλίας το 1648) η

Ελλάδα απείχε. Συνεπώς επιχειρείται μια σύντηξη του ιστορικού χρόνου μεταβολής της κοινωνικής πραγματικότητας. Εξ' άλλου η χώρα αποτέλεσε τόπο "θερμής αναμέτρησης" των δύο υπερδυνάμεων κατά τα χρόνια του "ψυχρού πολέμου" με τον τριετή εμφύλιο (1946 - 49), όπως και είχε ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά μετανάστευσης συγκριτικά με άλλες χώρες της Ε.Ε. Τέλος η ελληνική γλώσσα ομιλείται από περιορισμένο αριθμό κατοίκων της Ε.Ε. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στην διαμόρφωση του "ήθους του καταναλωτή" (Βλ. Μ. Montí σελ. 73).

Μία προς μία οι ιδιοτυπίες αυτές και οι ιδιαιτερότητες προδιαγράφουν διαφορετικά το κόστος παραγωγής, τη διανομή, την επαρκή πληροφόρηση των πολιτών καταναλωτών, την δυνατότητα υπεράσπισης των δικαιωμάτων τους. Παραδειγματικά, ενώ το μ. εισόδημα των Ελλήνων βρίσκεται στο 65% του μ.ο. της Ε.Ε. πολλές τιμές ειδών ένδυσης, τροφίμων, ηλ. συσκευών είναι ίδιες ή ακριβότερες. Έτσι για 100 είδη τροφίμων και ποτών ο εργαζόμενος στη Γερμανία θα χρειασθεί εργασία 48 ωρών και 35', στην Ιταλία 65 ωρών και 12', στην Ελλάδα 95 ωρών και 46'. Πρακτικά ο "καταναλωτής του χιλιάρικου" έχει εξαφανισθεί, ενώ ο πληθωρισμός μετακυλιέται με την ανοχή της νοθείας και την διατήρηση πλασματικού τιμαριθμού. (ΙΝ.ΚΑ. Μάρτιος 1997).

Τέλος η οικονομία μας και το εθνικό μας εισόδημα σε μεγάλο βαθμό δεν στηρίζονται σε επαρκή προγραμματισμό αλλά εξακολουθούν να στηρίζονται, λιγότερο βέβαια συγκριτικά με το παρελθόν, σε "άδηλους πόρους" (τουρισμός, ναυτιλία κ.λπ.).

Τα Βαλκάνια

Επιπλέον, ο χώρος δυναμικής εξάπλωσης του συστήματος ανταλλαγών, στο μέτρο που αφορά την Ελλάδα, και εννοώ τα Βαλκάνια, χαρακτηρίζεται από γνωστές δυσκολίες. Τις συνοψίζει ο οικονομολόγος Lester Thurow, αναφερόμενος στις συνθήκες μετά την κατάρρευση του καθεστώτος της "προγραμματισμένης οικονομίας" και την εκ των ενόντων επιβολή της "ελεύθερης οικονομίας":

- Έλλειψη ανταγωνιστικότητας των προϊόντων από την ξεπερασμένη τεχνολογία και την στήριξη της όποιας παραγωγής σε επενδύσεις εντάσεως εργασίας και όχι κεφαλαίου.

- Υψηλούς πληθωρισμούς από την ταυτόχρονη απελευθέρωση της προσφοράς αγαθών, των τιμών και την αυξημένη ρευστότητα.
- Άγνοια των κρατικών οργάνων για τους όρους λειτουργίας της "ελεύθερης αγοράς".
- Παραγνώριση του γεγονότος ότι οι όροι του διεθνούς εμπορίου υπό συνθήκες ελεύθερης διακίνησης αγαθών προήλθαν από συνθήκες κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας. Οι πολιτικοί αγώνες στη Δύση προήλθαν ακριβώς ως συνδυασμός της αναδιανομής του πλούτου με την οριστικοποίηση των όρων ελεύθερης έκφρασης της ατομικής ανθρωπίνης ιδιαιτερότητας. Στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και ειδικότερα των Βαλκανίων, όπου και λόγω της Οθωμανικής παράδοσης δεν υπήρξε άξια λόγου αστική τάξη, την αναδιανομή του πλούτου ανέλαβαν μηχανισμοί που "κατείχαν" την εξουσία και είχαν τη δυνατότητα συσσώρευσης κεφαλαίου. Η εκτεταμένη διαφθορά υποστασιοποιεί ως φαινόμενο, μαζί με τους υψηλούς πληθωρισμούς – εκτός των άλλων γεγονότων – την μετάβαση ή την διεκδίκηση θέσης σε ένα διαφορετικό κόσμο κατανομής της εργασίας. Οι πραγματικότητες και οι κίνδυνοι αποκλεισμού περιγράφονται πολύ καλά στο βιβλίο "European Integration and disintegration" που εξέδωσαν οι Rob. Bideleux και Rich. Taylor.

III. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Οι ίδιοι εκδότες, παρατηρούν στην εισαγωγή του βιβλίου που προανέφερα ότι, η Ε.Ε. ως υπερκρατικός οργανισμός, υπερβαίνει σε θεσμικές λειτουργίες και σημασία, το επί μέρους άθροισμα των κρατών – μελών. Η ελευθερία κινήσεως προσώπων και κεφαλαίων προσκρούει σε ισχυρές τοπικές αντιδράσεις και προτεραιότητες. Ο επίτροπος Μ. Montí περιγράφει ενδεικτικά τις δυσκολίες τυποποίησης των προϊόντων σε μια ποικιλία αγαθών και υπηρεσιών: Τις κρατικές προμήθειες, την εκτέλεση δημοσίων έργων, την παραγωγή τροφίμων – φαρμακευτικών προϊόντων – αυτοκινήτων – ενέργειας κ.λπ. Παράλληλα σημειώνει ότι την προστασία των καταναλωτών, που είναι οι τελικοί αποδέκτες όλης αυτής της διαπλοκής κεφαλαίων – εργασίας – προϊόντων – υπηρεσιών, την έχουν οι εθνικές κυβερνήσεις. Και εδώ βρίσκεται ένα καίριας σημασίας ζήτημα. Ποιά είναι η σχέση παραγωγών – καταναλωτών;

IV. ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

Σε μια σύντομη πραγματεία του ο καθ. Πανεπιστημίου του Νεσατέλ και σύμβουλος στον Παγκ. Οργ. Εμπ., με τίτλο “Διεθνές εμπόριο και δημόσιο συμφέρον” κ. Πέτρος Μαυροειδής συνοψίζει ως εξής την σχέση κυβερνήσεων (εθνικών κρατών – παραγωγών – καταναλωτών:

α) Οι κυβερνήσεις – και τα πολιτικά κόμματα που τις σχηματίζουν – βρίσκονται υπό την τακτική κρίση (εκλογές) των πολιτών – ψηφοφόρων.

β) Οι παραγωγοί συγκεκριμένων ομάδων προϊόντων ή υπηρεσιών σχηματίζουν κατά περίπτωση ισχυρά Lobbies – λ.χ. οι αγρότες της Γαλλίας – οι φαρμακευτικές εταιρείες κ.λπ. – που επηρεάζουν σαφώς τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και την έκβαση, τουλάχιστον εν μέρει, του εκλογικού αποτελέσματος. Τα πολιτικά κόμματα – και οι κυβερνήσεις – δεν μπορούν να μείνουν αδιάφορα στην πίεση των Lobbies.

γ) Οι καταναλωτές, όπου ανήκουν και κατά περίπτωση οι παραγωγοί, δεν αποτελούν ομοιογενή πολιτική ομάδα. Στο μέτρο που οργανώνονται με βάση συγκεκριμένες προτιμήσεις ή απαιτήσεις βάσει ορισμένων επιλογών (οικολογική ευαισθησία, βλαπτική ή μη επίπτωση κάποιας ουσίας ή συνήθειας, ασφάλεια από την χρήση προϊόντος, δυσaráσκεια από παρεχόμενες υπηρεσίες κλπ) και εφ’ όσον έρχονται σε σύγκρουση με συμφέροντα των Lobbies, τότε οι κυβερνήσεις παραπέμπουν το “πικρό ποτήρι της συμμόρφωσης” σε εξω-εθνικά ή εξω-κρατικά συλλογικά όργανα λ.χ. την Commission και τις οδηγίες της. Αυτό δεν αυξάνει την δημοτικότητα της Ε.Ε.

δ) Ο καθηγητής κ. Π. Μαυροειδής προτείνει ως “θεραπεία” την:

- εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων / υπηρεσιών
- επαρκή και ανεπηρέαστη (πώς;) πληροφόρηση
- διατύπωση κανόνων ενιαίας συμπεριφοράς με προβλέψεις θετικών και αρνητικών κινήτρων (επιβολή κυρώσεων) σε ό,τι παραβιάζει την “απρόσκοπη έκθεση αγαθών και υπηρεσιών” προς επιλογή από τους καταναλωτές.

Φυσικά στις διαπιστώσεις αυτές δεν μπορεί να διαφωνήσει κανείς. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον οι “Ευρωπαίοι” – και οι Έλλη-

νες – είναι σε θέση να ικανοποιήσουν την “προσφορά” των παραγωγών. Στο βιβλίο του, που προκάλεσε αρκετές συζητήσεις, ο αμερικανός οικονομολόγος Τζέρεμι Ρίφκιν “Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της” δεν εμφανίζεται τόσο αισιόδοξος. Η συμπίεση του κόστους, με ό,τι συνεπάγεται αυτή, η πρόοδος της τεχνολογίας, η ταχύτητα στην κίνηση των κεφαλαίων – όπου περιλαμβάνεται και η “πληροφορία” – μεταβάλλουν το κλασικό τοπίο του εμπορίου αλλά και της απασχόλησης. Ακόμη, προβλέψεις τεχνοκρατών και εμπειρογνομόνων αντιμετωπίζουν με περισκεψη τα αποθέματα των ενεργειακών πηγών, τις οικολογικές και βιολογικές επιβαρύνσεις, τα “όρια” με λίγα λόγια του “καταναλωτισμού”. Πριν από αρκετά χρόνια, ο J.K. Galbraith, στην “κοινωνία της αφθονίας” αλλά και ο Α. Τόφλερ περιέγραφαν αρκετά παραστατικά τις προκύπτουσες ή τις μέλλουσες να προκύψουν πραγματικότητες. Κάθε είδος “προτύπου ανάπτυξης” ή εξέλιξης έχει μία οριακή χρησιμότητα. Αν τα γεγονότα στη Ν. Κορέα, μια από τις “μικρές τίγρεις” του Ειρηνικού, δίνουν μια πρόγευση των εξελίξεων στην υπόλοιπη υδρόγειο και ιδιαίτερα στους τόπους εγκατάστασης επιχειρήσεων με χαμηλό κόστος παραγωγής, άρα και υψηλή κερδοφορία (Μαλαισία, Κίνα, Βραζιλία, Μεξικό, Μ. Ανατολή), τότε προκύπτει επείγουσα η ανάγκη προσδιορισμού ενός “ιδανικού κοσμοειδώλου” (Weltanschauung) του δυτικού καταναλωτή και παραγωγού, στον επόμενο αιώνα. Βέβαια, όπως πριν από αρκετά χρόνια, ο Σουηδός οικονομολόγος G. Myrdal απέτυχε να προσδιορίσει με επιτυχία το “οικονομικό” και το “πολιτικό” στοιχείο εν συνδιασμό, καθώς δεν μπορεί να διατυπωθεί με μαθηματικούς όρους η “κοινωνική ευτυχία”, ανάλογα, η “ιδεολογία” παρεισφρύει στην τυποποίηση του “καλού καταναλωτή”. Προσωπικά επιλέγω μια απλή συσχέτιση “προσωπικής ελευθερίας” – “εξυπηρέτησης βασικών βιοτικών αναγκών” – και “συλλογικής ασφάλειας”. Οπωσδήποτε, αυτά αντίκεινται σε εκτιμήσεις προσωπικής / κοινωνικής καταξίωσης όπου η καταναλωτική δυνατότητα προσμετράται ως κύριο στοιχείο της “ευδαιμονίας”. Ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Th. Veblen στο γνωστό βιβλίο του “The theory of the leisure class”^{*} είχε περι-

^{*} “Η θεωρία της αργόσχολης τάξης”. Εδώ η καταναλωτική δυνατότητα και η ανάλογη επίδειξη, αναδεικνύεται σε “κοινωνική αξία”. Παρατηρείται σ’ “ανώριμους καταναλωτές” ως στοιχείο αυτοεπιβεβαίωσης.

γράψει γλαφυρά ανάλογες ανθρώπινες συμπεριφορές, διαχρονικής ίσως σημασίας. Αλλά οι ανισότητες εγκυμονούν σοβαρές αιτίες συγκρούσεων, τις οποίες η “Ευρώπη” λόγω ποικίλης παράδοσης, αντιμετωπίζει με επιτυχία – μέχρι στιγμής – χάρη σ’ ένα πλατύ θεσμικό πλαίσιο διευθέτησης των διαφορών και προσρόφησης των αντιθέσεων, ενθαρρύνοντας την “πολυπλοκότητα” και την “ιδιαιτερότητα” με την υιοθέτηση κοινών κανόνων αξιολόγησης.

V. Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε

Παρά την σημασία της εμπ. ναυτιλίας, το μέγεθος του τουριστικού ρεύματος, την “εθνικιστική” και όχι πατριωτική ιδιοτυπία της, η Ελλάδα, υπό το πρίσμα των οικονομικών μεγεθών, από κάθε άποψη, αποτελεί ένα μικρό τμήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμμετοχή της στο Ευρωπαϊκό Ακαθ. Προϊόν ανέρχεται περίπου στο 0,8% δηλ. όσο ένα μέτριο κρατίδιο της Ομοσπ. Δημοκρατίας της Γερμανίας. Κατά συνέπεια, τα προβλήματά μας, παρά τις ιδιοτυπίες μας, εύκολα αντιμετωπίζονται στο σύνολο των προοπτικών της Ε.Ε. Οπωσδήποτε τα ποσοτικά μεγέθη δεν αποδίδουν και τις ποιοτικές σχέσεις. Θάλεγα μάλιστα ότι η ευθυγράμμιση με τις κοινοτικές απαιτήσεις, που συνεπάγεται μια βαθύτατη αλλαγή στην νοοτροπία μας και την αντίληψη των κοινωνικών / πολιτικών / οικονομικών παραμέτρων της ευρωπαϊκής ενοποίησης θα προσδώσει ακόμη μεγαλύτερο ειδικό βάρος στη χώρα μας. Η ίδια η ιδιοτυπία της μπορεί ν’ αποβεί στοιχείο με ξεχωριστή σημασία στην διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λ.χ. η τελωνειακή ένωση της Ε.Ε. με την Τουρκία μπορεί να ειδωθεί με ποικίλους τρόπους, ιδιαίτερα αν επικρατήσει η *raison d’etat*. Με το ίδιο πρίσμα, η αντιμετώπιση των καταναλωτών ως πολιτών ιδιαίτερης ευαισθησίας και υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών για τα παρεχόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες, θ’ αυξήσει τις ανταγωνιστικές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας. Τούτο, ακόμη και μεσοπρόθεσμα θα μεταβάλει την ποιότητα της ζωής μας καθώς, την στιγμή αυτή, ο μ.ο. του Έλληνα καταναλωτή ευρίσκεται περίπου στο 65% του μ. όρου του Ευρωπαίου. Δεδομένης της τεράστιας ανισότητας εισοδημάτων, που αντανakλούν τριτοκοσμικές καταστάσεις, η δημοσιονομική εξυγίανση, ο εξορθολογισμός του κράτους, η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αποτελούν προκλήσεις πρώτης γραμμής.

Ο Ευροβουλευτής της Ν.Δ. κ. Χρήστος Φώλιας, ο Ιωάννης Ζαχάρωφ και ο Ιρλανδός σύνοεδρος.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Τελειώνω την εισήγησή μου με την σύνοψη σε πέντε παρατηρήσεις:

1. Η μεγάλη συμμετοχή του δημόσιου τομέα στην διαμόρφωση του ΑΕΠ της Ελλάδος (65%) με το ισχύον καθεστώς “πελατειακών σχέσεων” καθιστά το κράτος παραγωγό αλλά και ελεγκτή προϊόντων (αγαθών – υπηρεσιών κ.λπ.). Συνεπώς δεν είναι τυχαία η δυσπιστία και τα παράπονα των καταναλωτών που φέρουν στην κορυφή των “μαύρων καταλόγων” τις υπηρεσίες των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα.

2. Το ίδιο καθεστώς των πελατειακών σχέσεων επιτρέπει την αλληλοδιαπίδηση “δημοσίου” και “ιδιωτικού τομέα” με εξάπλωση της διαφθοράς σε χαμηλά επίπεδα οργάνωσης των επιχειρήσεων. (Περισσότερο χαρακτηριστική και ενδεικτική είναι η “πώληση των ραφιών” των πολυκαταστημάτων (super markets) σε παραγωγούς / επιχειρήσεις όχι επειδή συντρέχουν λόγοι ποιοτικής ή οικονομικής φερεγγυότητάς τους αλλά από την αδυναμία (συνειδητή ή όχι) των ελεγκτικών οργάνων να επιβάλλουν τους “όρους υγιούς εμπορίου”.

3. Η συμπίεση του κόστους και η μεγιστοποίηση των κερδών – μεγέθη διαφορετικά σε πολλά σημεία και στοιχεία – έχουν μαθηματικά, οριακές τιμές. Η μεταφορά λ.χ. επιχειρήσεων σε τόπους με χαμηλό κόστος παραγωγής αλλά και περιορισμένες καταναλωτικές δυνατότητες παράγουν μεσοπρόθεσμα στους “μεγάλους καταναλωτές” κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα απροσδιόριστης αλλά και απροσδόκητης έκφρασης όπως η ανεργία, η υποαπασχόληση, η “αδυναμία” των καταναλωτών να “ικανοποιήσουν” τους παραγωγούς.

Εδώ, επιπλέον τίθεται σειρά από ζητήματα γενικότερης σημασίας όπως η **επίδραση της σύγχρονης τεχνολογίας στην παραγωγή αγαθών** (θέσεις εργασίας, μορφή προϊόντων, χρησιμότητας προϊόντων κ.λπ.), η **μορφή και ο τρόπος κίνησης των κεφαλαίων, η σχέση κρατών και επιχειρήσεων, η οικολογική επιβάρυνση, το “πρότυπο ανάπτυξης”**, συνολικά.

4. Ειδικότερα, στο χώρο των Βαλκανίων, που ακολουθούσαν τουλάχιστον θεωρητικά –πλην της Ελλάδος– ένα πρότυπο “προγραμματισμένης οικονομίας” με ισχυρά τα χαρακτηριστικά της πελατειακής εξάρτησης των πολιτών / υπηκόων από το κράτος / κόμμα τίθεται το ερώτημα:

Ποιά είναι η αποτελεσματικότερη μορφή, – από κάθε άποψη – (διάθεση πόρων, διαχείριση, δημιουργία άλλης υποδομής) οικονομικής συνδρομής, ώστε να συμμετάσχουν στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας και κατανάλωσης”; Οι Η.Π.Α. μετά το τέλος του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου είχαν υιοθετήσει το σχ. Marshal, της άτοκης οικονομικής βοήθειας. Στον καιρό μας οι εισηγήσεις του Δ.Ν.Τ. είναι διαφορετικές. Σε ποίο βαθμό τα οικονομικά κριτήρια συμβαδίζουν με τις κοινωνικές ανάγκες και πόσον οι τελευταίες επηρεάζουν την δυνατότητα εκπλήρωσης των πρώτων; Μήπως το διαφαινόμενο χάσμα ανατρέπει πολιτικά πλέον δεδομένα που θεωρούνται αυτονόητα; στην εκπλήρωση των όρων διεκπεραίωσης της όποιας εμπορικής – οικονομικής – συναλλαγής; Επιτέλους η πρώτη και αναγκαία συνθήκη ύπαρξης του “καταναλωτή” είναι η δυνατότητά του να ικανοποιεί βασικές βιοτικές ανάγκες σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

5. Στις χώρες της Ε.Ε., σε μεγάλο βαθμό κατά την τελευταία 100ετία, την αξιοπιστία των παραγωγών ενίσχυσε η δημιουργία συνεταιριστικών ενώσεων όπου συνέπιπτε η ιδιότητα του καταναλωτή και του παραγωγού. Η εξασφάλιση “σωστής διοίκησης” (management) και ανάλογου δικτύου διανομής / πώλησης (marketing) μαζί με την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας αποτέλεσαν και αποτελούν κρίσιμα στοιχεία στην αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων. Θ’ αναφέρω δύο επιχειρήσεις χωρίς αξιολόγηση των προϊόντων τους:

α) Στην Ολλανδία, η Friesland Company (γνωστή στην Ελλάδα ως Νουνού) αποτελεί συνεταιριστική οργάνωση των αγελαδοτρόφων της Φριςλάνδης, με έδρα το Leewarden. Ως επιχείρηση

έχει σημαντική διείσδυση στο χώρο των γαλακτοκομικών προϊόντων, ενώ η εφημερίδα που εκδίδεται στο Leewarden, ο Leewardener Conrrant, με τιράζ 120.000 φύλλων συμβάλλει σημαντικά στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης της Ολλανδίας.

β) Στην Ελλάδα, μια κοινοτική επιχείρηση, η “Σουρωτή” που παράγει και διανέμει το γνωστό μεταλλικό νερό, παρουσιάζει ανάλογα χαρακτηριστικά σε διαφορετική φυσικά κλίμακα. Και η μικρή κοινότητα της Σουρωτής Θεσσαλονίκης εκδίδει – μηνιαία – εφημερίδα με τιράζ 4000 φύλλων.

Και στις δύο περιπτώσεις, παραγωγοί και καταναλωτές, αναπαράγουν “διαφημιστικά μηνύματα” αξιοπιστίας καθώς είναι ταυτόχρονα και χρήστες των προϊόντων, καταναλωτές.

Κλείνοντας, την μακρά εισήγησή μου, που αναγκαστικά λόγω αντικείμενου είναι ελλιπής – καθώς παρέλειψα ποικιλία από μακροοικονομικά μεγέθη, ανάμεσα σε άλλα – θέλω να επισημάνω πως καλός καταναλωτής είναι ο “πληροφορημένος”, “καλός πολίτης”. Συνεπώς το δημοκρατικό έλλειμμα πρέπει να αναζητηθεί αλλού και κυρίως, να διαπιστωθούν οι πραγματικές αιτίες και τα γενεσιουργά αίτια των αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας, του εμπορίου, της “προστασίας” τελικά των καταναλωτών. Ανομία και υγιής ανταγωνισμός δεν συμβιβάζονται.

Βιβλιογραφικές παραπομπές και βοηθήματα

- α) Rob Bideleux and Rich Taylor (Eds): European integration and disintegration; Routledge 1996.
- β) “The single market and tomorrow’s Europe”; a Progress Report from the European Commission. Presented by Mario Monti; Kogan Page Pbs 1996.
- γ) Jeremy Rifkin “Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της” Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνη Αθήνα 1996.
- δ) Lester Thurow “Ο επερχόμενος Οικονομικός πόλεμος μεταξύ Ιαπωνίας, Ευρώπης και Αμερικής” Νέα Σύνορα: Λιβάνη 1996.
- ε) Άλβιν Τόφλερ: “Νέες δυνάμεις” Κάκτος 1994.
- στ) Πράσινη Βίβλος για το εμπόριο. Δελτίο της Ε.Ε. 2/97.
- ζ) Α.Χ. Παπανδρόπουλος “Ο μύθος του νεοφιλελευθερισμού”. Ιατρ. θέματα (3/97).
- η) Π. Μαυροειδής “Παγκόσμιο εμπόριο και δημ. συμφέρον”. Ιατρ. θέματα (4/97).
- θ) ΙΝ.ΚΑ. Μηνιαία έκδοση ενημέρωσης καταναλωτών (Μάρτιος ’97).

Σημείωση του συγγραφέα

Θεωρώ σκόπιμη την αναδημοσίευση του κειμένου επειδή τα έξι χρόνια που πέρασαν, δυστυχώς, επιβεβαιώνουν όλες τις διαπιστώσεις. Και, επειδή στα “αγαθά” περιλαμβάνεται η “υγεία”, η “παιδεία”, η “κοινωνική πρόνοια”, οι “υπηρεσίες” γενικότερα, τότε ο όποιος ιατρός αναγνώστης εξειδικεύσει ή

αντικαταστήσει τη σχετική λέξη μπορεί να βρει την σημερινή κατάσταση, έστω ως αιτιολόγηση.

Βέβαια, από τον Ιούνιο του 2003 η δεκαπενταμελής Ε.Ε. έγινε εικοσιπενταμελής, πράγμα που κάπως διαφοροποιεί την εικόνα, αν σκεφτούμε ότι εισέρχονται χώρες με μεγάλο πληθυσμό όπως η Πολωνία, με μακρά βιομηχανική παράδοση όπως η Τσεχία, με καλή δημόσια διοίκηση και καλά δημοσιονομικά στοιχεία όπως η Κύπρος (θα μας αντικαταστήσει άραγε ως ελληνόγλωσση κρατική οντότητα;), η Σλοβενία και η Μάλτα.

Οι αναγνώστες θα μου επιτρέψουν τέλος να συμπληρώσω πρόχειρα την βιβλιογραφία ως χρηστική αναφορά με τέσσερα βιβλία:

1. Ν. Τσάτσος: “Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα” (στοιχεία του Ι.Ο.Β.Ε.) εκδ. Παπαζήσης 2001.
Ο καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Νίκος Τάτσος ανασκοπεί όλο το πλέγμα των ελληνικών οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων όπως ο τίτλος προειδοποιεί. “Κάθε είδους πονηριά είναι γνωστή”...
2. D. Himmelstein, Steffie Woolhaudler, Ida Hellauer “Bleeding the patient” Common Courage

Press, PA 2001.

Το τοπίο άσκησης της ιατρικής όπως διαμορφώνεται στις ΗΠΑ και επεκτείνεται παγκόσμια.

3. Susan Rose-Ackerman “Corruption; a study in political economy Academic Press 1978.
Η συγγραφέας διαχρονικά εξετάζει την διαφθορά και προβλέπει τις επιπτώσεις στην “οικονομία της αγοράς”, σ’ ανύποπτο χρόνο.
4. Κυριάκος Βαρβαρέσος “Εκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος”. Πρόλογος: Ι. Πεσμαζόγλου. Εισαγωγή: Κ.Π. Κωστής. Εκδ. Σαββάλας 2002.

Ο συγγραφέας, τ. διοικητής της Εθνικής και της Τράπεζας της Ελλάδας, τ. υπουργός σε έκθεσή του προς την κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα, το 1951, περιγράφει την κατάσταση και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Δυστυχώς, ύστερα από 52 χρόνια οι προτάσεις του, ιδιαίτερα για το Δημόσιο, εξακολουθούν να είναι επίκαιρες όσον ποτέ. Όπως και οι σκέψεις του για ανακατανομή του εισοδήματος και ενίσχυση των φτωχότερων οικονομικά στρωμάτων. Δυο χρόνια μετά το τέλος του εμφυλίου...

Νοέμβριος του 2003

